

KS. KAZIMIERZ MATWIEJUK

CELEBRACJA MSZY ŚWIĘTEJ W WIERNOŚCI *LEX ORANDI* KOŚCIOŁA

WSTĘP

W tradycji chrześcijańskiej liturgia oznacza „czyn Boga” spełniony dla ludu. Ów czyn to zbawienie. Jedynym Zbawicielem świata jest wcielony Syn Boży, Jezus Chrystus. On mocą swej śmierci i zmartwychwstania zwyciężył grzech, a ludzkości zaofiarował wieczne życie. Chrystus kontynuuje dzieło uświęcenia ludzi przez liturgię. Czyni to w swoim Kościele, z Kościołem i przez Kościół (por. KKK 1069).

Liturgii nie może zrobić człowiek. On, jeśli nie uwierzy w Boga żywego, może jedynie budować ołtarze „nieznanemu Bogu” (por. Dz 17, 23). Liturgia nie może też wypływać z ludzkiej fantazji bądź kreatywności. Wtedy będzie co najwyżej samopotwierdzeniem. Rzeczywista liturgia zakłada Boże objawienie, które odsłania Boży plan zbawienia człowieka i określa sposób oddania chwały Bogu przez tych, którzy zostali obdarowani Jego życiem. Dla liturgii rzeczą zasadniczą jest „ustanowienie”¹. Przedmiotem naszej refleksji będzie celebrowanie liturgii, zwłaszcza Eucharystii, w posłuszeństwie woli Kościoła.

1. MISTERIUM PASCHALNE CHRYSZTUSA TREŚCIĄ LITURGII

Źródłem liturgii chrześcijańskiej jest Chrystus. Wcielony Syn Boży jest pełnią Bożego objawienia. On jest także centrum historii zbawienia. Realizację zbawczego planu Boga, przygotowanego w Starym Przymierzu,

Ks. dr hab. KAZIMIERZ MATWIEJUK, prof. UKSW – kierownik Katedry Liturgiki w Instytucie Teologicznym w Radomiu, Wydział Teologiczny UKSW; adres do korespondencji: Nowe Opole, ul. Seminaryjna 26, 08-110 Siedlce 2, skr. poczt. 100; e-mail: kmatwiejuk@siedlce.opoka.org.pl.

¹ J. R a t z i n g e r. *Duch liturgii*. Przeł. E. Pieciul. Poznań 2002 s. 22.

rozpoczęło misterium inkarnacji Syna Bożego. Misterium to przyjęło postać *oikonomia*, bo Syn Boży przyszedł „w ciele podobnym do ciała grzesznego” (Rz 8, 3), aby w swoim ciele uśmiercić grzech człowieka. Św. Paweł tę tajemnicę wyjaśnia, podkreślając, że „Tego, który nie znał grzechu, uczynił (Bóg Ojciec) dla nas grzechem, abyśmy się stali w Nim sprawiedliwością Bożą” (Rz 8,3; por. 2 Kor 5, 21). Wcielony Syn Boży nie miał żadnego grzechu, nawet grzechu pierworodnego. Był poczęty z Ducha Świętego. Narodził się z niepokalanej Dziewicy. Ale Wcielony Logos, „istniejąc w postaci Bożej, nie skorzystał ze sposobności, aby na równi być z Bogiem, lecz ogołocił samego siebie, przyjąwszy postać sługi, stawszy się podobnym do ludzi. A w zewnętrznym przejawie, uznany za człowieka, uniżył samego siebie, stawszy się posłusznym aż do śmierci – i to śmierci krzyżowej” (Flp 2, 6-8). On, unижony i obciążony grzechem świata, to jest tymi skutkami grzechu, które nie sprzeciwiały się Jego bóstwu, wziął na siebie Prawo, którego realizacja stała się dla ludzi sposobnością do grzechu (Rz 7, 7-13). W końcu przyjął śmierć na krzyżu, aby ją zwyciężyć przez chwalebny rezurekcję. Tak Wcielone Słowo wysłużyło ludzkości udział w swoim wiecznym życiu. Św. Piotr Apostoł wyjaśnia, że bezgrzeszny Jezus, gdy był doświadczany niesprawiedliwością ludzi, pozostawał ustawicznie w jedności ze swoim Ojcem. Jako wcielony Syn Boży zaniósł na drzewo krzyża grzechy całej ludzkości i uzdrowił ją swoją Krwią (1 P 2, 22-25).

Chrystus jest osobowym misterium. Znakami dzieła zbawienia są Jego czyny, nade wszystko śmierć, zmartwychwstanie i wywyższenie przez wniebowstąpienie. Te wydarzenia są w wymiarze historycznym jednorazowym faktem. Ale z woli zmartwychwstałego Zbawiciela są dostępne Jego wyznawcom przez liturgię. Bardzo jasno to wytłumaczył św. Leon Wielki († 461). Wskazał on, że po zmartwychwstaniu wcielonego Syna Bożego wszystko, „co było widzialne w Chrystusie, przeszło do sakramentów Kościoła”². Odtąd Jego zbawcze czyny, także owoce Jego Paschy, a zatem życie Boże, łaska uświęcająca, są aktualizowane w czynnościach liturgicznych. „Dziś” człowiek wierzący znajduje Chrystusa nade wszystko w Jego sakramentach. To za ich pomocą Chrystus zbawia „dziś” ludzi. Dokonuje tego w Kościele i przez Kościół.

Misterium śmierci i zmartwychwstania Wcielonego Słowa jest celebrowane w liturgii Kościoła. Kościół, kontynuując Chrystusową misję uświę-

² „Quod conspicuum fuit in Christo, transivit in Ecclesiae sacramento” (*Sermo 74*, 2. PL 54, 398A).

cania, na przestrzeni dwóch tysięcy lat, pod tchnieniem Ducha Świętego, wypracował formy celebrowania tajemnicy paschalnej Chrystusa. Stosowane obrzędy liturgiczne pozostają w służbie tego misterium, którego istotę określił sam Chrystus. Obrzędy liturgiczne, będąc drugorzędnymi elementami celebracyjnymi, są komunikatorami treści zbawczych. Spełniają też funkcję katechezy mistagogicznej, która przybliża uczestnikom celebracji liturgicznych treści misterium zbawienia i wprowadza ich w tajemnicę Paschy Chrystusa.

W liturgii jest sakramentalnie uobecnianie zbawcze misterium Chrystusa, i tylko ono. Dzieje się to mocą Parakleta. Tak dokonuje się uświęcenie człowieka. Liturgia bowiem stanowi pomoc do wejścia w tajemnicę zbawczej śmierci i zmartwychwstania Chrystusa oraz przyjęcia daru Jego życia.

2. LITURGIA W SŁUŻBIE MISTERIUM ZBAWIENIA

Liturgia jest żywą obecnością i działalnością Jezusa Chrystusa, który w Kościele i przez Kościół, przez sakramentalne znaki i słowa, spełnia swoją misję uświęcania człowieka i zarazem oddaje cześć Bogu Ojcu w mocy i miłości Ducha Świętego (KL 7). Bł. Jan Paweł II tak to wyraził: „W czynnościach liturgicznych nic nie jest ważniejsze od tego, że w sposób niewidzialny, lecz rzeczywisty, działa tu Chrystus przez swojego Ducha”³.

Istotę liturgii stanowi uświęcająca działalność Chrystusa. Chociaż zawiera ona obrzędy i angażuje ludzkie działania, jest miejscem doświadczenia zbawczego działania Boga oraz wielbienia Go za dar zbawienia. Liturgia jest jednocześnie uświęceniem i kultem. Ma bardzo ścisły związek z osobą i czynami wcielonego Syna Bożego. On oddał swoje życie, aby wszyscy ludzie mieli życie w obfitości, tj. życie wieczne (J 10, 10).

W liturgii Chrystus działa mocą swojego Ducha, którego „wylał” na odkupionych. Duch Święty, ożywiając Kościół, uobecnia w nim i przez niego zbawcze czyny Wcielonego Słowa. W czynnościach liturgicznych czyni aktualną „tu i teraz”, przez sakramentalne uobecnienie, tajemnicę zbawczej śmierci wcielonego Syna Bożego, dopełnioną Jego chwalebny zmartwychwstaniem.

Liturgia jest nośnikiem życia Bożego, które nazywamy łaską Bożą. Łaska jest rzeczywistością nadprzyrodzoną. Człowiek otrzymuje ją jako niezash-

³ Jan Paweł II. List *Vicesimus quintus annus* (4.12.1988) nr 10.

żony dar. Bóg uzdalnia go do tego, by mógł ten dar przyjąć i niejako zasy-milować. Liturgia jest jakby pasem transmisyjnym, który bezpośrednio łączy człowieka z Chrystusem. Tylko liturgia jest w stanie przekazać człowiekowi wierzącemu łaskę. Przez ten darmowy dar Boga dokonuje się swoista iden-tyfikacja chrześcijanina z Chrystusem. W Nim bowiem i w ochrzczonych pulsuje to samo życie Boże. Tak się dzieje, z Jego woli, mocą sakramentów. Naj-pełniejsza identyfikacja urzeczywistnia się przez Eucharystię. Chrystus za-pewnił: „Kto spożywa moje Ciało i Krew moją pije, trwa we Mnie, a Ja w nim” (J 6, 56). Dzięki temu „stary człowiek” staje się pełniej „nowym stwo-rzeniem”. Przez Komunię Świętą komunikujący staje się Tym, Kogo pożywa⁴.

Wchodzi też w jeszcze pełniejszy sposób we wspólnotę Kościoła. Kiedy bowiem wypowiada komunijne „Amen”, to wypowiada je Najświętszemu Ciału Jezusa, narodzonemu z Maryi Dziewicy i umęczonemu za zbawienie świata, ale także Jego ciału mistycznemu – Kościołowi. Tych dwóch ciał nie można oddzielić i przyjąć jedno bez drugiego. Powiedzieć „Amen” wobec wielu braci jest trudne i może wiele kosztować, albowiem wśród nich są ta-cy, którzy sprawiają ból, sprzeciwiają się, a nawet zniesławiają. „Powiedzieć w tym wypadku «amen» jest trudniej, ale kryje w sobie specjalną łaskę”⁵.

3. CELEBRACJA W DYSCYPLINIE WIARY

Sprawowanie Eucharystii uobecnia misteria zbawienia. Jej przewodni-czący działa *in persona Christi*. A to „znaczy więcej niż «w imieniu» czy «w zastępstwie» Chrystusa. «In persona» znaczy, że działa on w swoistym sakramentalnym utożsamieniu się z prawdziwym i wiecznym Kapłanem. Sam zmartwychwstały Pan jest prawowitym podmiotem i prawdziwym sprawcą Ofiary eucharystycznej. On nie może być przez nikogo wyręczony w jej uobecnianiu”⁶. Chrystus jest także jedyną, prawdziwą i skuteczną ofiarą przebłagalną za grzechy świata. Tylko ta Jego ofiara, a nie żadna inna, ma moc przebłagalną przed Bogiem w Trójcy Świętej Jedynym⁷.

⁴ „Wszchemogący Boże, spraw, aby udział w tym sakramencie zaspokoił głód i pragnienie naszej duszy i przemienił nas w Chrystusa, którego przyjmujemy” (*Modlitwa po Komunii*, 27 niedziela zwykła. W: *Mszal rzymski dla diecezji polskich*, Poznań: Pallottinum 1986 s. 268).

⁵ R. C a n t a l a m e s s a. *Eucharystia nasze uświęcenie. Tajemnica Wieczery Pańskiej*. Tł. A.J. Zebik. Warszawa: Wydawnictwo Sióstr Loretanek 2004 s. 65.

⁶ J a n P a w e ł II. List *Tajemnica i kult Eucharystii* (24.02.1980) nr 8.

⁷ Tamże.

Dlatego przewodniczący zgromadzenia eucharystycznego „nie może uważać siebie za «właściciela», który dowolnie dysponuje tekstem liturgicznym i całym najświętszym obrzędem jako swoją własnością i nadaje mu kształt osobisty i dowolny. Może to się czasem wydawać bardziej efektowne, może nawet bardziej odpowiadać subiektywnej pobożności, jednakże obiektywnie jest zawsze zdradą tej jedności, która się w tym Sakramencie jedności nade wszystko winna wyrażać”⁸. Ani zatem przewodniczącemu celebracji, ani jakiegokolwiek grupie nie wolno na własną rękę niczego do liturgii dodawać, jak też z niej ujmować lub w niej zmieniać. To wymaganie wierności obrzędowi i autentycznym tekstom liturgicznym jest wymaganiem *lex orandi*, które zawsze musi odpowiadać *lex credendi*. „Brak wierności w tym zakresie może także dotknąć samej ważności sakramentów”⁹.

Przewodniczący celebracji musi działać w dyscyplinie wiary¹⁰. Ostentacyjną pogardą dla tej dyscypliny jest zachowanie koncelebransa, który dołącza do koncelebry po rozpoczęciu Eucharystii albo fotografuje podczas celebry lub zasiada przy instrumencie muzycznym, a na przeistoczenie „doskakuje” do ołtarza, by konsekrować. Wyrazem bezmyślności koncelebransa jest modlitwa Liturgią godzin podczas homilii czy udawanie się podczas jej trwania do konfesjonału, by spowiadać. Samowolą jest zapraszanie koncelebransów do udzielenia końcowego błogosławieństwa mszalnego. Wprost cynicznym aktem jest zachowanie błogosławiącego małżeństwo, który jednocześnie filmuje uroczystość ślubną. To nie są przypadki zmyślane. Świadczą one o bardzo poważnej i głębokiej chorobie liturgicznej. Są też wyrazem tylko śladowej liturgicznej świadomości. A co z odpowiedzialnością moralną?

Pomocą w celebrowaniu misterii zbawczych w dyscyplinie wiary jest prawo liturgiczne. W normalnych warunkach nieliczenie się z nim „musi być odbierane jako brak poszanowania dla Eucharystii – podyktowany może indywidualizmem, a może bezkrytycznym stosunkiem do lansowanych opinii, a może jakimś brakiem ducha wiary”¹¹.

⁸ Tamże nr 12.

⁹ Jan Paweł II. List *Vicesimus quintus annus* nr 13.

¹⁰ Zob. Z. Janiec. *Wierność przepisom i twórczość liturgiczna w celebracji Mszy świętej. „Anamnesis”* 43: 2005 s. 76-85.

¹¹ Jan Paweł II. List *Tajemnica i kult Eucharystii* nr 12.

4. TROSKA O CELEBRACJĘ EUCHARYSTII

4.1. OBRZĘDY WSTĘPNE

Obrzędy wstępne mają charakter wprowadzenia i przygotowania (OWMR 24). Dlatego odpowiednie przygotowanie celebracji wyraża się w zachowaniu milczenia w kościele, w zakrystii i w przylegających do niej pomieszczeniach, aby wszyscy mogli pobożnie i godnie wejść w celebrację zbawczych tajemnic (OWMR 45). Dotyczy to również osób spełniających funkcje liturgiczne, a przygotowanie dotyczy także śpiewów, które stanowią formę czynnego uczestnictwa oraz pomoc w zrozumieniu treści poszczególnych obrzędów mszalnych. Śpiewy nie są jakimś „wypełniaczem” czasu celebracji, w czasie liturgii nie można więc śpiewać litanii, „Gorzkich żali”, Godzinek czy piosenek religijnych¹².

Zgromadzenie liturgiczne jest wspólnotą eklezyjalną. Jej budowanie wymaga „radosnego trudu”. Trudne jest bowiem przekraczanie subiektywizmu i indywidualizmu na rzecz „bycia wspólnotą”. Ale podjęcie tego trudu owocuje zrozumieniem, że uczestnictwo w liturgii jest radosnym przywilejem, którym Chrystus zaszczyca wierzących w Niego, gromadząc ich przy sobie.

Obrzędy wstępne sprawuje się od specjalnego miejsca przewodniczenia (OWMR 310). Przewodniczący od początku celebracji staje się autentycznym formatorem uczestników liturgii, jeśli wszystkie znaki, poczynawszy od poprawnego przyklęknięcia przed Najświętszym Sakramentem, poprzez pełne namaszczenia ucałowanie ołtarza i czytelny znak krzyża, będzie wy-

¹² Zob. Episkopat Polski. *Wskazania po ogłoszeniu nowego wydania Ogólnego wprowadzenia do Mszału rzymskiego* (9.03.2005) nr 4. „Anamnesis” 42: 2005 s. 25-34. Odnośnie do instrumentów muzycznych: Episkopat Polski. *Instrukcja o muzyce liturgicznej po Soborze Watykańskim II* (08.02.1979): „Należy mieć w wielkim poszanowaniu organy piszczałkowe. Ich brzmienie dodaje celebracjom majestatu, a umysły wiernych podnosi do Boga i spraw niebieskich (KL 120). Tzw. organy elektronowe dopuszcza się jako instrument tymczasowy. Gdzie ze względu na brak miejsca nie da się zbudować organów piszczałkowych, można je instalować zamiast fisharmonium. Poza organami wolno używać w liturgii innych instrumentów z wyjątkiem tych, które są zbyt hałaśliwe lub wprost przeznaczone do wykonywania współczesnej muzyki rozrywkowej. Wyłącza się z użytku liturgicznego, zgodnie z tradycją, takie instrumenty, jak fortepian, akordeon, mandolina, gitara elektryczna, perkusja, wibrafon itp. Muzyka w czasie sprawowania czynności liturgicznych winna być wykonywana «na żywo», dlatego nie wolno zastępować śpiewu zgromadzonych lub gry na instrumentach muzyką odtwarzaną za pomocą aparatów, np. magnetofonu, adapteru, radia itp. Nic nie stoi na przeszkodzie, by poza liturgią odtwarzać niekiedy muzykę religijną z płyt czy taśm, aby w tego rodzaju audycjach udostępnić wiernym arcydzieła muzycznej twórczości religijnej dla wytworzenia odpowiedniego nastroju lub też celem wyrabiania w nich dobrego smaku muzycznego”.

konywać poprawnie i bez pośpiechu. Po liturgicznym pozdrowieniu wiernych przewodniczący liturgii, albo odpowiednio przygotowany komentator, wprowadza wiernych w rozpoczynającą się celebrację¹³. Aby nie zakłócać jej rytmu, komentarz inicjacyjny powinien być jasny i bardzo krótki. Niestety, „niekiedy uroczyste powitania, podziękowania wygłaszane podczas bardziej uroczystych liturgii, przybierają postać akademii nie licujących z powagą Najświętszej Ofiary, której centrum jest sam Chrystus”¹⁴.

Po zachęcie do aktu pokuty musi być zachowana chwila ciszy, aby każdy mógł stanąć w prawdzie przed Bogiem. Przewodniczący celebracji powinien posługiwać się tylko formami aktu pokuty z *Ordo Missae*. Nie można go zastępować dowolnymi modlitwami czy śpiewami¹⁵. Po wezwaniu „Módlmy się” przed kolektą należy zachować chwilę ciszy, by każdy mógł uświadomić sobie własną intencję uczestnictwa.

4.2. LITURGIA SŁOWA

Słowo Boże jest istotnym elementem w zbawczym dialogu Boga z człowiekiem: urzeczywistnia to, co Bóg mówi. Bóg obdarza słuchającego łaską wiary. „Wiara rodzi się z tego, co się słyszy, tym zaś, co się słyszy, jest słowo Chrystusa” (Rz 10, 17). Wiara jest konieczna do przyjęcia tajemnicy Eucharystii.

„Liturgię słowa należy sprawować tak, aby sprzyjała medytacji. Dlatego trzeba unikać jakiegokolwiek pośpiechu, który utrudniałby skupienie”¹⁶. Przewodniczący lub odpowiedni komentator w krótkich słowach może przed czytaniem wprowadzić wiernych do liturgii słowa (OWMR 31). Miejscem wykonywania czytań jest ambona. Godność słowa Bożego wymaga, aby czytający posługiwał się zawsze Lekcjonarzem, a nie kartką z tekstem czytania¹⁷.

¹³ Propozycja redakcji komentarza inicjacyjnego: a) obudzić świadomość zgromadzonych, że są Kościołem, a nie przygodnym tłumem, oraz że mają współuczestniczyć w sprawowaniu czynów zbawczych Chrystusa; b) przybliżyć charakter okresu, czy dnia liturgicznego. W przypadku patrona dnia zlokalizować go historycznie, podając istotne treści z jego duchowej biografii (nie opowiadać życiorysu); c) zasygnalizować główną myśl czytań mszalnych (nie streszczać); d) zachęcić wiernych do pełnego uczestnictwa w tej celebracji, a nie co należy zrobić po jej zakończeniu (zachęcić np. do uważnego słuchania słowa Bożego, włączenia się w śpiew, zgodnego wykonywania gestów, troski o wewnętrzne wyciszenie się, także szczerzej życzliwości w przekazywaniu znaku pokoju itd.).

¹⁴ *Liturgia Kościoła po Soborze Watykańskim II*. W: *II Polski Synod Plenarny (1991-1999)*. Poznań: Pallottinum 2001 nr 64.

¹⁵ Zob. Episkopat Polski. *Wskazania* nr 10.

¹⁶ Tamże nr 11.

¹⁷ Tamże nr 12.

Wykonywanie czytań poprzedzających Ewangelię należy do lektorów, a mogą nimi być zarówno mężczyźni, jak i kobiety. Także w mszach z udziałem dzieci czytania z zasady powinni wykonywać dorośli. Po lekturze czytania lektor, wypowiadając aklamację: „Oto słowo Boże”, nie unosi lekcjonarza i nie ukazuje go wiernym¹⁸.

Psalm responsoryjny powinien być śpiewany cały lub przynajmniej jego refren przez psalterzystę z ambony. Jest to proklamacja słowa Bożego, dlatego wykonuje go jedna osoba, nie zaś schola czy chór¹⁹. Psalmu responsoryjnego nie wolno zastępować tekstami niebiblijnymi (np. kolędą) (OWMR 57). Aklamację przed Ewangelią wykonuje schola lub kantor albo organista, włączając w śpiew całe zgromadzenie. „Jeśli nie śpiewa się Alleluja lub wersetu przed Ewangelią, można je opuścić” (OWMR 63 c).

Jeżeli Mszy świętej przewodniczy biskup, to diakon lub – pod jego nieobecność – prezbiter mający wygłosić Ewangelię prosi biskupa o błogosławieństwo. W przypadku mszy koncelebrowanej przez prezbiterów koncelebrans przed Ewangelią nie prosi głównego celebransa o błogosławieństwo ani go nie otrzymuje (OWMR 212). Po aklamacji przed Ewangelią uczestnicy zwracają się w stronę ambony. Tak okazują cześć dla Ewangelii Chrystusa (OWMR 133). Proklamujący Ewangelię stoi na ambonie, a nie obok niej! Po odczytaniu perykopy ewangelijnej, gdy wypowiada aklamację „Oto słowo Pańskie”, nie unosi Ewangeliarza i nie ukazuje go wiernym. Słowo zostało wygłoszone i żyje teraz w ludzkich sercach²⁰. Podczas bardziej uroczystych celebracji tylko biskup, zależnie od uznania, błogosławi lud księgą Ewangelii (OWMR 175).

Tam, gdzie jest zwyczaj śpiewania pieśni do Ducha Świętego przed czytaniem lub przed homilią, można go zachować. Gdzie nie było takiego zwyczaju, nie należy go wprowadzać²¹.

Homilię z zasady głosi przewodniczący celebracji²². Może on ją zlecić koncelebransowi lub niekiedy także diakonowi. Od głoszenia homilii „wy-

¹⁸ Tamże nr 13.

¹⁹ Tamże nr 14.

²⁰ Tamże nr 18.

²¹ Tamże nr 22.

²² Podstawowym sposobem przepowiadania, otwierającym dostęp do tajemnic chrześcijaństwa, jest obwieszczenie Dobrej Nowiny, czyli głoszenie kerygmatu. Drugim rodzajem przepowiadania jest katecheza, czyli pouczanie i wdrażanie w umiejętność korzystania z daru słowa przez przeżywanie objawionych tajemnic zbawienia na sposób sakramentalny w liturgii i egzystencjalnie w życiu codziennym, wprowadzanie w całą dziedzinę praktyk chrześcijanina i kształtowanie aspektu moralnego jego życia. Taką rolę spełniał katechumenat. Trzecim rodzajem prze-

kluczeni zostają wierni nie wyświęceni, nawet jeśli pełnią funkcję tak zwanych «asystentów duszpasterskich» lub katechetów. [...]. Niedopuszczalna jest praktyka, stosowana w pewnych okolicznościach, powierzania homilii seminarzystom studiującym teologię, jeszcze nie wyświęconym. Nie można bowiem traktować homilii jako ćwiczenia przygotowującego do przyszłej posługi²³. Osoba niewyświęcona, jak alumn seminarium, lub osoba konsekrowana, jak np. misjonarka, lub inna osoba świecka, może w szczególnych okolicznościach, po homilii wygłosić świadectwo, ale wtedy nie odwołuje się do czytań ani tekstów liturgicznych.

Wielkim nadużyciem jest zastępowanie homilii w mszach z udziałem dzieci inscenizacją okolicznościową, np. z racji uroczystości Bożego Narodzenia czy święta św. Stanisława Kostki. Taka inscenizacja może odbyć się przed lub po zakończeniu celebracji Eucharystii.

Zgodnie z trzecim wydaniem *Missale Romanum* (2002), który jest obecnie tłumaczony, „w miejsce symbolu nicejsko-konstantynopolitańskiego, zwłaszcza w czasie Wielkiego Postu i w okresie wielkanocnym, można użyć symbolu chrzcielnego, zwanego Składem Apostolskim” (nr 19). Zaleca się, by w większe uroczystości wyznanie wiary było śpiewane²⁴. Na słowa: „I za sprawą Ducha Świętego przyjął ciało z Maryi Dziewicy i stał się człowiekiem” wszyscy głęboko się pochylają, w uroczystość Zwiastowania Pańskiego i Narodzenia Pańskiego przyklękają (OWMR 137).

Modlitwę powszechną rozpoczyna i kończy przewodniczący celebracji z miejsca przewodniczenia (zob. OWMR 71 i 108). Nie on jednak odczytuje wezwania tej modlitwy – wygłasza je diakon lub przygotowany wierny świecki. Może to czynić z ambony lub z innego odpowiedniego miejsca. Wezwania te winny być niezbyt liczne (ma ich być przynajmniej cztery, a najwyżej sześć), ułożone w duchu mądrej wolności, związane i wyrażające

powiadania jest homilia. Nie jest to informacja, lecz smakowanie w treściach, które się zna, przyjmuje. Zadaniem homilii jest pomóc uczestnikom liturgii w przejściu od słuchania słowa do dziękczynienia i sprawowania sakramentu oraz przyłgnięcia swoim życiem do rzeczywistości sakramentalnej, wyrażonej w znakach sakramentalnych. Zob. Z. K i e r n i k o w s k i. *Eucharystia i jedność*. Częstochowa 2000 s. 285.

²³ Kongregacja ds. Duchowieństwa, Papieska Rada ds. Świeckich, Kongregacja Nauki Wiary, Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, Kongregacja ds. Biskupów, Kongregacja ds. Ewangelizacji Narodów, Kongregacja ds. Instytutów Życia Konsekrowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego, Papieska Rada ds. Interpretacji tekstów prawnych. *Instrukcja o niektórych kwestiach dotyczących współpracy wiernych świeckich w ministerialnej posłudze kapłanów* (15.08.1997). „Liturgia Sacra” 5:1999 nr 1 s. 17.

²⁴ Episkopat Polski. *Wskazania* nr 24.

ślągnięcia całej wspólnoty. W modlitwie powszechnej należy zawsze uwzględnić intencje: za Kościół, za rządzących i o zbawienie całego świata, za doświadczonych trudnościami i za miejscową wspólnotę (zob. OWMR 70).

Ciągle aktualne jest przypomnienie II Polskiego Synodu Plenarnego, że „celebrujący Eucharystię powinni dbać o zachowanie równowagi pomiędzy liturgią słowa a liturgią eucharystyczną, zachowując proporcję czasową homilii niedzielnej i w dni powszednie”²⁵. Odnośnie zaś do listów pasterskich i komunikatów Kurii Synod wyjaśnia: „Podczas mszy świętej z udziałem dzieci można zrezygnować z czytania listów pasterskich. Celebrans powinni ograniczyć się w takich przypadkach do omówienia głównych wątków listu w ogłoszeniach duszpasterskich. Pełna treść winna być udostępniona wiernym w piśmie parafialnym lub gablocie. Komunikaty konferencji episkopatu, biskupa i kurii diecezjalnej nie mogą zastępować homilii. Miejscem przekazu najważniejszych z nich mogą być ogłoszenia przed rozesłaniem wiernych”²⁶.

4.3. LITURGIA EUCHARYSTYCZNA

Liturgię eucharystyczną rozpoczyna obrzęd przygotowania darów. Uwaga uczestników liturgii kieruje się na ołtarz, na którym właśnie w tym momencie ministranci umieszczają korporał, patenę, kielich, puryfikaterz, palkę i mszał (OWMR 139). Nie wolno tego uczynić wcześniej. Zaleca się, aby dary ofiarne były przynoszone w sposób uroczysty, w procesji. W czasie obrzędu przygotowania darów, łącznie z procesją, wierni siedzą. Jeśli w procesji niesie się dary na potrzeby biednych lub kościoła, należy je nieść na początku procesji. Na końcu idą osoby niosące chleb i wino. Dary pieniężne „na tacę” powinno się zbierać tylko w czasie przygotowania darów. Nie należy rozpoczynać tej zbiórki wcześniej ani też przedłużać na czas modlitwy eucharystycznej. Trzeba ją zakończyć przed prefacją. Dlatego należy włączyć do tej akcji więcej odpowiednio przygotowanych świeckich. Składki nie powinien oczywiście zbierać przewodniczący celebracji²⁷. Obrzęd przygotowania darów rozpoczyna się przedstawieniem, nie ofiarowaniem, darów. Celebrans unosi nieco nad ołtarzem patenę z chlebem i kielich z winem zmieszany z wodą i wypowiada odpowiednie modlitwy. Obrzęd kończy zachęta: „Módlcie się, aby moją i waszą ofiarę przyjął Bóg, Ojciec

²⁵ *Liturgia Kościoła po Soborze Watykańskim II* nr 90.

²⁶ Tamże.

²⁷ Episkopat Polski. *Wskazania* nr 29.

wszechmogący”. Tej formuły nie wolno zmieniać, także w mszach koncelebrowanych²⁸.

Przewodniczący celebracji przed prefacją, nigdy zaś w czasie samej prefacji, może w krótkich słowach wprowadzić wiernych do modlitwy eucharystycznej²⁹. W mszach koncelebrowanych koncelebransi podczas wypowiedzenia słów Chrystusa nad chlebem i winem, a czynią to zawsze głosem przyciszonym, wykonują gest epikletyczny³⁰. Nie wolno przełamywać Hostii podczas słów konsekuracyjnych³¹. W I modlitwie eucharystycznej, w mszach koncelebrowanych, wszyscy koncelebransi na słowa: „Również nam, Twoim grzesznym sługom” uderzają się piersi (OWMR 225). Podczas odmawiania modlitwy „Ojczy nasz”, która rozpoczyna obrzędy komunijne, ręce rozkłada tylko przewodniczący, a w mszach koncelebrowanych wszyscy koncelebransi. Tego gestu nie czynią inni uczestnicy celebracji³². Znakiem pokoju jest ukłon w stronę najbliższych stojących uczestników celebracji lub podanie im ręki. Ten gest wykonuje się w milczeniu. Można jednak cicho wypowiedzieć życzenie, skierowane do konkretnej osoby: „Pokój Pański niech

²⁸ Episkopat Polski. *Przepisy wykonawcze do Instrukcji Kongregacji ds. Sakramentów i Kultu Bożego Inaestimabile donum z 3 kwietnia 1980 r.* (11.12.1980). W: *Dokumenty duszpastersko-liturgiczne Episkopatu Polski (1966-1998)*. Red. Cz. Krakowiak, L. Adamowicz. Lublin: 1999 s. 46.

²⁹ Całą prefację winno się śpiewać. Wszystkie elementy prefacji, a zatem także dialog i akklamacja „Święty” stanowią jedną całość. „Oddzielenie dialogu od tekstu prefacji, «kawałkowanie» struktury muzycznej tego hymnu, stoi w sprzeczności ze świętowaniem liturgii. Jeśli okoliczności do tego skłaniają, można recytować, ale wówczas też powinien być recytowany dialog” (I. P a w l a k. *Muzyka liturgiczna po Soborze Watykańskim II w świetle dokumentów Kościoła*. Lublin: Polihymnia 2000 s. 228). Zaleca się, aby akklamacja „Święty” również była śpiewana. Zob. OWMR 79b.

³⁰ Komisja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów. *Odpowiedzi na pytania skierowane do Komisji*. „Anamnesis” 45:2006 s. 109-110. Pytanie: Jakiego gestu powinni używać współcelebransi podczas konsekracji, gestu wskazującego czy epikletycznego? – Odpowiedź: Na temat tego gestu zdania liturgistów są podzielone i napisano już wiele artykułów. Mszał rzymski podaje, że podczas wypowiedzania słów konsekuracyjnych nad chlebem i winem koncelebransi mogą wyciągnąć prawą rękę w stronę chleba i kielicha (OWMR 222 i następne). Nie jest to gest obowiązkowy. Dlatego osoba czuwająca nad porządkiem koncelebry powinna już w zakrystii poinformować, czy będzie on wykonany i w jaki sposób. Bardzo ważna jest tu jedność w znaku. Biorąc pod uwagę łaciński tekst Ogólnego wprowadzenia, w którym użyto tego samego czasownika *extendere* na opisanie wyciągnięcia rąk podczas epiklezy konsekuracyjnej, jak i podczas konsekracji oraz fakt, że w zbiorze gestów przewidzianych w liturgii rzymskiej nie ma gestu wskazującego, należy opowiedzieć się za gestem epikletycznym podczas wypowiedzania słów konsekuracyjnych. Zob. S. C z e r w i k. *Potrzeba i główne myśli instrukcji Redemptionis sacramentum*. „Anamnesis” 41:2005 s. 74.

³¹ Episkopat Polski. *Wskazania* nr 31.

³² Tamże nr 32.

zawsze będzie z tobą” albo: „Pokój z tobą”. Przyjmujący zawsze odpowiada: „Amen”. Nie wolno używać formuły: „Pokój nam wszystkim”. Celebrans może przekazać znak pokoju usługującym, zawsze jednak pozostając w prezbiterium³³.

Łamanie chleba winno się odbywać nad pateną. Obrzęd ten jest zastrzeżony prezbiterowi lub diakonowi. Celebrans, wypowiadając słowa zachęty przed Komunią: „Oto Baranek Boży, który gładzi grzechy świata. Błogosławieni, którzy zostali wezwani na Jego ucztę”, ukazuje Hostię, trzymając ją nad pateną albo nad kielichem. Powyższej formuły nie wolno zmieniać³⁴.

Jest bardzo wskazane, aby wierni, podobnie jak przewodniczący celebracji, przyjmowali Ciało Pańskie z hostii konsekrowanych w czasie danej mszy, a w przewidzianych przypadkach przystępowali także do kielicha. Gdy rozdających Komunię jest więcej, to oni przenoszą puszki z Najświętszym Sakramentem z tabernakulum na ołtarz w czasie śpiewu „Baranku Boży”³⁵.

Przewodniczący celebracji zawsze pierwszy przyjmuje Komunię. Poważnym błędem jest, jeśli czyni to dopiero po udzieleniu jej wiernym albo równocześnie z nimi, po uprzednim przekazaniu im Ciała Pańskiego³⁶. Trzeba zadbać o to, aby śpiewacy mogli dogodnie przystąpić do Komunii, a nie dopiero po zakończeniu celebracji (OWMR 86). Zaleca się procesyjne podchodzenie do przyjęcia Ciała Pańskiego. Można ją przyjąć w postawie klęczącej lub stojącej. Wierni przyjmujący Ciało Pańskie w postawie stojącej wykonują wcześniej głęboki ukłon lub przyklękają na jedno kolano, adorując Chrystusa³⁷.

Podczas mszy koncelebrowanych stosuje się kilka sposobów przyjmowania Komunii (OWMR 242). Jeśli koncelebranci otrzymali Najświętszą Hostię od celebransa głównego lub od koncelebransa, pozostając na swoich miejscach, to po spożyciu Ciała Chrystusa podchodzą do ołtarza, przyklękają i spożywają Najświętszą Krew. Po wytarciu puryfikaterzem brzegu kielicha wracają na swoje miejsca (OWMR 246a).

³³ Tamże nr 33.

³⁴ Tamże, nr 34. Episkopat Polski. *Przepisy wykonawcze do Instrukcji Kongregacji ds. Sakramentów i Kultu Bożego Inaestimabile donum* s. 46..

³⁵ Episkopat Polski. *Wskazania* nr 36.

³⁶ Kongregacja Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów. *Odpowiedzi na przedłożone wątpliwości*. „Notitiae” 46: 2009 s. 242-244. „Anamnesis” 60: 2010 s. 14.

³⁷ Episkopat Polski. *Wskazania* nr 38.

Komunii udziela się przez podanie Hostii wprost do ust. Jeżeli jednak ktoś prosi o Komunię na rękę, przez gest wyciągniętych dłoni, należy mu w taki sposób jej udzielić. Wierni nie mogą sami brać konsekrowanego Chleba ani kielicha Krwi Pańskiej (zob. OWMR 160). Nie wolno też podawać im na rękę Hostii zanurzonej we Krwi Pańskiej³⁸.

Po Komunii puryfikuje się naczynia liturgiczne z boku ołtarza albo przy kredensie³⁹. Puryfikacji dokonuje celebrans albo diakon lub ustanowiony akolita. Wodę po puryfikacji spożywa ten, kto jej dokonał. Po zakończeniu udzielania Komunii można wyrazić uwielbienie modlitewną ciszą lub wykonując psalm, inną pieśń pochwalną albo hymn – nie litanię lub dziesiątkę różańca albo koronkę (zob. OWMR 88).

4.4. OBRZĘDY ZAKOŃCZENIA

Po modlitwie pokomunijnej można podać ogłoszenia duszpasterskie, które powinny być krótkie i klarownie zredagowane. Jeśli przed rozesłaniem jest przewidziane przemówienie osoby świeckiej, to może ona przemówić, ale nie z ambony, lecz od mikrofonu z miejsca przeznaczonego dla komentatora. Ambony nie powinno się wykorzystywać do wystąpień czy przemówień, które nie są związane z proklamacją słowa Bożego⁴⁰. Błogosławieństwa końcowego, także w mszach koncelebranych, udziela tylko przewodniczący celebracji. Zapraszanie koncelebransów do wspólnego pobłogosławienia uczestników liturgii jest wyrazem samowoli. Przewodniczący liturgii lub diakon rozsyła wiernych słowami: „Idźcie w pokoju Chrystusa”. Ci odpowiadają: „Bogu niech będą dzięki”. Tych formuł nie wolno zmieniać⁴¹.

ZAKOŃCZENIE

Przepisy liturgiczne stoją na straży świętości liturgii, zwłaszcza Eucharystii. Pomagają też owocnie wprowadzać wiernych w Wielką Tajemnicę Wiary, czyli w misterium śmierci i zmartwychwstania Wcielonego Słowa.

³⁸ Tamże nr 40.

³⁹ Tamże nr 41.

⁴⁰ Tamże nr 43.

⁴¹ Episkopat Polski. *Przepisy wykonawcze do Instrukcji Kongregacji ds. Sakramentów i Kultu Bożego Inaestimabile donum* s. 46.

Poprawność celebracji zawsze jest wyrazem świadomości jej przewodniczącego. W ten sposób uzewnętrznia on swoją wiarę w Chrystusa i wynikające z niej zrozumienie misterium zbawienia.

Prawo liturgiczne pozostawia wszelako miejsce na kreatywność. Przewodniczący celebracji może własnymi słowami sformułować komentarze po pozdrowieniu, przed czytaniem, przed prefacją oraz w ramach obrzędów zakończenia. Może własnymi słowami sformułować wstęp i zakończenie do modlitwy wiernych, może także własnymi słowami, na wzór zachęty z mszału, sformułować zachętę przed Modlitwą Pańską. Dobrze jest korzystać z tych możliwości.

BIBLIOGRAFIA

- Bachanek G.: Rozwój nauczania Josepha Ratzingera o Eucharystii. „Warszawskie Studia Teologiczne” 18: 2005 s. 111-124.
- Czerwik S.: Celebracja Mszy św. źródłem i szczytem innych form kultu misterium Eucharystii. W: Eucharystia. Misterium, ofiara, kult. Lublin 1997 s. 107-123.
- Jaśkiewicz W., Tomaszewski J.: Liturgia słowa. W: Teologia i obrzędy Eucharystii. Oleśnica–Wrocław 1992 s. 123-142.
- Kereszty R.: Eucharystia w Nowym Testamencie. Międzynarodowy komentarz do Pisma św. Red. W. Farmer, W. Chrostowski (red. wyd. pol.). Warszawa: 2001 s. 189-210.
- Kiernikowski Z.: Składanie ofiary. „Anamnesis” 47: 2006 s. 57-60.
- Światło i moc liturgii. Katechezy liturgiczne cz. I, II. Warszawa–Siedlce 2004.
- Liégé P.A.: Zrozumieć Eucharystię. Kraków: 1996.
- Matwiejuk K.: Troska Jana Pawła II o poprawną celebrację Eucharystii i pełne w niej uczestnictwo”. „Studia Pastoralne” 2:2006 nr 2 s. 85-94.
- Nadolski B.: Msza św. Kraków: 2003.
- Ozorowski M.: Misterium Eucharystii w nauczaniu Jana Pawła II. „Studia Teologiczne Białystok – Drohiczyn – Łomża” 23:2005 s. 91-98.
- Ratzinger J.: Chrystus i Jego Kościół. Tł. W. Szymona. Kraków: 2005.
- Seremak W.: Kapłan wobec Eucharystii – wielkiej tajemnicy naszej wiary. „Roczniki Teologiczne” 52:2005 z 5 s. 67-79.
- Sobeczko H.: Uczestnictwo w liturgii słowa. „Anamnesis” 17: 1998/1999 s. 22-30.
- Tkocz E.: Zasadnicze myśli encykliki Jana Pawła II *Ecclesia de Eucharistia*. „Studia Pastoralne” 2:2006 nr 2 s. 120-134.

CELEBRATION OF THE HOLY MASS FAITHFUL TO THE CHURCH'S *LEX ORANDI*

Summary

Liturgy is a continuation of Christ's salutary work. The Resurrected One actualizes it in the Church and through the Church. He wants to introduce man, especially through the holy

sacraments, into the mystery of His passage through death to resurrection. His salutary presence in liturgical actions happens by the power of the Holy Spirit.

The Second Vatican Council's liturgical renovation has been directed at deepening the whole God's People's liturgical awareness of the fact that liturgy is a place and a way of experiencing Christ's salutary presence. It also includes rites and liturgical books. Liturgical books contain norms that concern administering particular holy sacraments. Liturgical law guards the sacred character of liturgy. It has the obliging force. It does not allow voluntary actions. However, it gives the celebrant the possibility of creating certain elements within the Eucharist celebration. The actions should be taken in the spirit of the content of liturgical texts that are included in the missal.

Translated by Tadeusz Karłowicz

Słowa kluczowe: dyscyplina wiary, Eucharystia, kreatywność, liturgia, misterium, odnowa liturgiczna, samowola.

Key words: discipline of faith, Eucharist, creativeness, liturgy, mystery, liturgical renovation, lawlessness.